

No 13 (13) (2017)

P.2

The scientific heritage

(Budapest, Hungary)

The journal is registered and published in Hungary.

The journal publishes scientific studies, reports and reports about achievements in different scientific fields. Journal is published in English, Hungarian, Polish, Russian, Ukrainian, German and French.

Articles are accepted each month. Frequency: 12 issues per year.

Format - A4

ISSN 9215 — 0365

All articles are reviewed

Free access to the electronic version of journal

Edition of journal does not carry responsibility for the materials published in a journal. Sending the article to the editorial the author confirms it's uniqueness and takes full responsibility for possible consequences for breaking copyright laws

Chief editor: Biro Krisztian

Managing editor: Khavash Bernat

- Gridchina Olga - Ph.D., Head of the Department of Industrial Management and Logistics (Moscow, Russian Federation)
- Singula Aleksandra - Professor, Department of Organization and Management at the University of Zagreb (Zagreb, Croatia)
- Bogdanov Dmitrij - Ph.D., candidate of pedagogical sciences, managing the laboratory (Kiev, Ukraine)
- Chukurov Valeriy - Doctor of Biological Sciences, Head of the Department of Biochemistry of the Faculty of Physics, Mathematics and Natural Sciences (Minsk, Republic of Belarus)
- Torok Dezso - Doctor of Chemistry, professor, Head of the Department of Organic Chemistry (Budapest, Hungary)
- Filipiak Pawel - doctor of political sciences, pro-rector on a management by a property complex and to the public relations (Gdansk, Poland)
- Flater Karl - Doctor of legal sciences, managing the department of theory and history of the state and legal (Koln, Germany)
- Yakushev Vasilij - Candidate of engineering sciences, associate professor of department of higher mathematics (Moscow, Russian Federation)
- Bence Orban - Doctor of sociological sciences, professor of department of philosophy of religion and religious studies (Miskolc, Hungary)
- Feld Ella - Doctor of historical sciences, managing the department of historical informatics, scientific leader of Center of economic history historical faculty (Dresden, Germany)
- Owczarek Zbigniew - Doctor of philological sciences (Warsaw, Poland)
- Shashkov Oleg - Candidate of economic sciences, associate professor of department (St. Petersburg, Russian Federation)

«The scientific heritage»

Editorial board address: Budapest, Kossuth Lajos utca 84,1204

E-mail: public@tsh-journal.com

Web: www.tsh-journal.com

CONTENT

EARTH SCIENCES

*Lukashova O.P., Bogatyrev Margarita A.,
Denisova E.A., Dimitrov E.S.,
Hydrometeorology K. E.*
NATURAL BACKGROUND GEOCHEMICAL
CHARACTERISTICS OF THE SNOW COVER
IN FOREST-STEPPE LANDSCAPES KURSK
REGION..... 4

ECONOMIC SCIENCES

Aleksunin V.A., Chernaya M.A.
MARKETING RESEARCH
PHARMACEUTICAL BRANDS..... 9

Nazaeva M.I.
THE ROLE OF TOURIST ATTRACTION IN
THE SYSTEM OF TOURISM MANAGEMENT
OF CHECHEN REPUBLIC..... 13

Savchenko O.V., Rudenko O.A.
ECONOMIC AND EVALUATION OF
INVESTMENT ACTIVITY IN INDUSTRIAL
ENTERPRISES 17

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

*Petrova L.V., Zaynagalina L.Z.,
Almuhametova E.M., Petrov V.A., Miller, A.F.*
METHODS OF LIMITING WATER
PRODUCTION AT THE PRIOSKOYE
FIELD..... 23

*Petrova L.V., Zaynagalina L.Z.,
Petrov V.A., Vorsina N.A.*
MODERN PROBLEMS AND PROSPECTS
FOR THE GROWTH OF HEAVY OIL
PRODUCTION IN RUSSIA 28

JURIDICAL SCIENCES

Bakulina S.V.
FOREIGN EXPERIENCE OF VESSELS FOR
CONSIDERATION LAND DISPUTES..... 31

Krasnov Y.V.
INSTITUTE OF NON-COMPETITION
AGREEMENT IN LABOR RELATIONS:
FOREIGN EXPERIENCE AND
POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION IN
UKRAINE 34

PEDAGOGICAL SCIENCES

Bunkova A.D., Farkhadshin A.M.
SPECIFICS OF CARRYING OUT
OCCUPATIONS OF STUDIO OF COMPUTER
CREATIVITY 38

Gerasimova M., Ivanov A.
COMPRESSION TEXTS AS INSTRUMENT
OF FORMATION L COMPETENTIALS
THE WORKERS OF
MANUFACTURING..... 41

Tamozhska I.V.
THEORETIC AND METHODOLOGICAL BASES OF
ACADEMIC AND TEACHING STAFF
SELECTION AT SAINT VOLODYMYR
UNIVERSITY DURING 1884-1990
(EXPERIENCE AT MEDICAL
FACULTY) 43

Filippenko N.A.
MUSIC TRAINING OF PRIMARY SCHOOL
TEACHERS AND MUSIC TEACHERS IN
UKRAINE AND POLAND: COMPARATIVE
ANALYSIS 48

Cherepanova E.A., Nikitina E.Yu.
PEDAGOGICAL CONDITIONS OF
INTERCULTURAL COMMUNICATIVE
COMPETENCE DEVELOPMENT FOR NON-
LINGUISTIC UNIVERSITY STUDENTS'
SPECIALITY. 52

PHILOLOGICAL SCIENCES

Kopyrina D.F.

THE CONCEPT OF "LANGUAGE" IN THE
LINGUISTIC CONSCIOUSNESS OF THE
ENGLISH AND YAKUT 56

Moysey A., Skrytska N.

THE CONCEPT IN ARISTOTLE'S LOGICAL
TREATISES AND IT DEVELOPMENT IN
MODERN LOGIC AS A SCIENCE 63

Lis Y.V.

FANFICTION AND FORUM ROLE-PLAYING
GAME AS GENRES OF ELECTRONIC
LITERATURE 60

Как в фанфикшене, так и в форумно-ролевых играх присутствует ограничение по возрастному рейтингу.

Пример форумной ролевой игры:

SecretsxForever-Hiatus (a roleplayer, as Rina):

"You're bleeding very badly, and we don't have much time. I'm going to have to seal the wound and bandage you up, at least till we get to the hideout" She explained, inspecting the wound. "Forgive me for this" She said before conjuring up a spark in her hand and pressing it deep against the wound to stop the bleeding. The flames would stop the bleeding for a while, but he wouldn't be able to fight for a while in his broken condition. Once she sealed the wound, she grabbed the bandages from her satchel, and wrapped them around the gory wound.

TheCheekiBreeker (a roleplayer, as Peregrinus):

Before the assassin could react the left side of his stomach was burning. He could not hold himself from screaming, as if they did not attract enough attention as it is. As the flames faded away he began breathing heavily and groaning from the pain. "You have a weird way of treating a cut, lady." He said through his teeth,

for once not embedded in thoughts of anger and revenge, trying not to move too much to make the bandaging process easier on both of them. He did not know what hideout the sorceress was talking about but he could not care at the moment, all he wanted is a place that he could gather himself in and get some quiet. Once his wound was bandaged he slowly got himself up and picked his saddle from the ground before putting it on his horse, he was ready to get the hell out of the city.

Список литературы

1. Рогачевская, Е. РУЛИНЕТ: ЛИТЕРАТУРА В СЕТЯХ / Е. Рогачевская // Сетевая Словесность 2002. [Электронный ресурс]. – 2002. – Режим доступа:

<http://www.netslova.ru/rogachevskaya/rulinet.html>. – Дата доступа: 22.02.2017.

2. Федорова, Н. Вдоль и поперек: формы диалогизации слова в комбинаторной литературе / Н. Федорова // Транслит [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: <http://litbook.ru/article/256>. – Дата доступа: 25.02.2017.

УДК: 161.1

Мойсей А.А.
доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет».

Скрицька Н.В.
викладач кафедри суспільних наук та українознавства, ВДНЗ України "Буковинський державний медичний університет", Україна, Чернівці

ПОНЯТТЯ У ЛОГІЧНИХ ТРАКТАТАХ АРИСТОТЕЛЯ ТА ЙОГО РОЗРОБКА В СУЧАСНІЙ ЛОГІЦЬК НАУЦІ

THE CONCEPT IN ARISTOTLE'S LOGICAL TREATISES AND IT DEVELOPMENT IN MODERN LOGIC AS A SCIENCE

Moyssey A.
Doctor of Historical Sciences, Chief of the of the department of Social Sciences and Ukrainian of Bukovinian State Medical University.

Skrytska N.
Assistant of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Bukovinian State Medical University.

АНОТАЦІЯ

Поняття є одним із розділів формальної логіки. Проблема утворення понять на основі ознак, властивостей, відношень між собою була основою дослідження в працях з логіки у Арістотеля та має потенціал дослідження в сучасній логіці. Так, під поняттям Арістотель розумів категорію, рід, річ, думку про предмет, логічну суть буття, логос. Якщо мова йде про засновки силогізму, то поняття у мислителя виступає чимось мислимим або ноємою. Окремі аспекти логічного вчення Арістотеля віднаходять своє втілення у класичних та некласичних напрямках розвитку логічної науки. А тому обрана проблематика є актуальною у контексті сучасних досліджень особливостей логічного вчення Арістотеля, яке стало основою становлення і формування сучасної логіки.

Об'єкт дослідження - поняття Арістотеля.

Предмет дослідження полягає у дослідженні поняття Арістотеля та його зв'язок зі сучасними напрямками логіки.

ABSTRACT

The concept is one of the sections of formal logic. The problem of formation of concept on the basis of signs was a base of research in Aristotle's writings. Under the concept Aristotle understood a category, kind, thing about subject, logos. Certain aspects of the logical teaching of Aristotle have own expression in the classical and non-

classical directions of the development of logic. That is why our chosen problem is relevant the concept of modern researches of peculiarities of Aristotle's logical studying that became a base of formation of modern logic.

The aim of research is to study the logical nature of concept and its reflections in logic as a science.

An object of research is the concept of Aristotle.

A subject of research is to study the Aristotle's concept and its connection with modern directions of logic.

Ключові слова: логіка, поняття, логіка Арістотеля, мислення, термін, предмет, рід, вид, категорії.

Keywords: logic, concept, Aristotle's logic, thought, term, subject, kind, category.

Вступ. Хоча окремого учення про поняття Арістотель не створив, проте поняття виступає у нього закінченою думкою у формі ствердження чи заперечення чого-небудь та є достатнім для визначення предмета, тобто визначеним.

Поняття у Арістотеля є завжди предметом думки та визначається через логічне та онтологічне значення. Онтологічне значення поняття слід розуміти як дослідження речі про суть буття та про перші та другі сутності. До логічної ж природи понять відноситься мислиме визначення предметів.

Поняття – це висловлювання про предмет думки, що об'єктивно йому належить, тобто те, що робить предмет таким, а не іншим. Завдяки мислинському абстрагуванню ми виділяємо предмети певного виду, класу чи роду із визначенням їх загальних ознак. Це відбувається завдяки пізнанню, оскільки будь-який предмет є об'єктом нашої думки.

Мета роботи полягає у дослідженні логічної природи поняття у творах Арістотеля та його відображення в сучасній логіці як науці.

Джерельна база дослідження включає в себе логічні праці Арістотеля, котрі ввійшли до його "Органону", а саме – "Категорії", "Про тлумачення", "Перша та Друга Аналітики", "Топіка", "Про софістичні спростування".

Також слід взяти до розгляду "Метафізику" Арістотеля, в якій він намагався логічно підійти до розробки онтологічних аспектів сущого, явища, дійсності тощо.

В цілому всі твори Арістотеля ґрунтуються на певних логічних розробках різноманітних проблем – етичних, політичних, онтологічних, гносеологічних тощо; насичені логічними законами.

Дослідженням творчості Арістотеля займалися такі дослідники, як В.А. Бочаров, К.К. Луканін, А.Л. Субботін, О.С. Ахманова, Є.К. Войшвілло, А.Івін та ін.

К.К. Луканін у своєму "Органоні" Арістотеля намагався показати взаємозв'язок логічного вчення Арістотеля з онтологією та метафізикою.

А.Івін у своїй "Логіці" розкриває різноманітні напрями виникнення та розвитку некласичної логіки, перспективи її розбудови; вказує на особливості застосування досліджень цієї логіки в різних сферах діяльності.

Природу понять, особливості їх становлення, логічне структуру, види відношень між поняттями досліджував Є.К. Войшвілло. Розгляду проблеми понять він присвятив такі праці, як "Поняття" та "Поняття як форма мислення".

Виклад основного матеріалу. Поняття є однією з основних форм мислення. Адже ж перехід від чуттєвого ступеня пізнання до абстрактного мислення характеризується перш за все як перехід від відтворення світу в формах відчуттів, сприймань та уявлень до відтворення його в поняттях і на їх основі – в судженнях і теоріях. Відповідно, процес мислення може розглядатися як процес оперування поняттями. Саме завдяки поняттям мислення набуває характеру узагальненого відтворення дійсності.

Поняття, як відомо, є одним з розділів формальної логіки. У сучасній літературі існує декілька найбільш вживаних визначень поняття як форми мислення. Так, А.Івін, наприклад, визначає поняття як думку, "в якій узагальнені виділені предмети за сукупністю ознак, яка є спільною для даних предметів і яка відрізняє їх від інших предметів" [11, 42].

Майже тотожне визначення поняття дає Д. Горський і визначає його, як думку, яка фіксує ознаки зображуваних предметів і явищ, що дозволяють ці предмети і явища відрізнити від суміжних з ними.

Є. Войшвілло більш глибоко розглядає цей термін. Для нього поняття є "формою (видом) думки або мисленевого утворення, яке є результатом узагальнення предметів деякого класу і мисленевого виділення самого цього класу за певною сукупністю загальних для предметів цього класу і сукупністю відмінних від них ознак" [9, 182].

А. Конверський вважає, що "поняття є формою мислення, яка є результатом узагальнення і виділення предметів деякого класу за загальними та специфічними для них ознаками" [12, 125].

А. Гетьманова стверджує, що поняття утворюється на основі ознак, тобто того, в чому предмети подібні одні з іншими або відмінні одні від других. Властивості і відношення являються ознаками. Предмети можуть бути тотожні за своїми властивостями (наприклад, цукор і мед солодкі), але можуть і відрізнитися за своїми ж властивостями (мед солодкий, полин гіркий).

Якщо повернутися до Арістотеля, то своє учення про поняття він не виокремив в окремий розділ, так, як це зробив, наприклад, зі силлогізмами, умовиводами тощо. Він навіть не розробив спеціального терміну для позначення поняття. У різних контекстах філософ називає його по-різному. А тому сучасне визначення терміну поняття ставить під сумнів питання про те, чи було взагалі в Арістотеля поняття про поняття.

Вся логіка Арістотеля – це вчення про поняття. У нього воно розкидане по всіх творах. "Хоча Арістотель, – пише Р. Луканін, – як і всі мислячі

люди, користувався поняттями, проте це ще не є доказом того, що він розумів поняття про поняття” [13, 47].

Термін “поняття” у традиційній логіці вживається в двох протилежних одне одному значеннях:

1) під поняттям розуміли закінчену думку про предмет або про множину предметів в їх істотних ознаках – думка, котра відповідає на питання “що це є?” Таке поняття, будучи закінченою думкою у формі ствердження того, що є необхідне і достатнє для визначення предмета, являється визначеним;

2) з іншої сторони, під поняттям розуміли будь-який, відмінний від сприйняття предмету у визначений момент часу і в певній частині простору, зміст думки. Тобто, чи буде предикатом предмет, який мислиться. Таке поняття являється лише предметом закінченої думки.

Арістотель у своїй “Метафізиці” поняття в першому розумінні називає: 1) річчю про сутність, яка виражає значення сутності ($\lambda\omicron\gamma\omicron\sigma\tau\eta\varsigma\omicron\upsilon\sigma\iota\alpha\varsigma$); 2) річчю про форму (вид) ($\tau\omicron\delta\epsilon\iota\delta\omicron\varsigma\delta\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$) [7, 122]. (Це визначення перекладено і редаговано А. Кубицьким наступним чином: “В домі початком руху є (будівельне) мистецтво і будівельник (його можна розуміти і в значенні арістотелівського деміурга, тобто творця чогось нового), “тим, для чого” (ціллю) є продукт, матерією – земля і каміння, формою – поняття [7,123]; 3) логічною суттю буття, “в якості чого ця річ відтворюється сама по собі” [7, 123]; 4) визначення, яке розуміється як річ про суть буття [7, 124]; 5) визначення, під яким розуміють знання того, що саме є щось (що-небудь) і сутності [7, 124]; 6) просто “логос” ($\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$). “Загальне, – пише Арістотель у “Метафізиці”, – відоме нам за поняттям, одиничне – за чуттєвим сприйняттям, так як поняття відноситься до загального, чуттєве сприйняття – до часткового, наприклад, велике і мале відомі нам за поняттям (як протилежності загального), густина і рідина – за відчуттями (як протилежності часткового, одиничного в цілому, в загальному) [7, 223].

Поняття в другому значенні Арістотель називає просто “мислимим” – ноємою ($\nu\omicron\eta\mu\alpha$), або коли йдеться про засновки силогізму, то під поняттями розуміються межа, границя, визначеність, термін ($\omicron\rho\omicron\varsigma$) засновку.

Отже, слідує традиційній системі логічного розуміння думки про предмет, яка сформувалась в той час, Арістотель визначає поняття наступним чином: а) поняття в першому значенні досліджується мислителем як реальне визначення предмету думки. Предмет думки – це той предмет або явище, про який мислить людина. В цьому випадку предмет думки (поняття) розглядається як вид предикації, іноді – як результат нових знань; б) поняття в другому значенні досліджуються Арістотелем лише в якості елементів судження і посилки.

Ученню про поняття Арістотель не присвятив жодного трактату, і те, що в традиційній логіці об’єднується в розділі під назвою “Учення про поняття”, філософ частково досліджує у “Метафізиці” та в інших працях свого “Органону”. Однак, визначальною частиною дослідження логіки Арістотеля

про поняття є розуміння ним поняття в онтологічному значенні, тобто дослідження поняття як “речі про суть буття і про сутність” [7, 124].

Слід відзначити, що мислитель розглядає поняття в значенні терміну судження. Судження та умовиводи теж розкривають структуру поняття. Саме тому для позначення поняття Арістотель користувався терміном “логос”. У грецькій філософії цей термін був багатозначним. “Логосом” древні філософи називали як поняття, так і судження та умовиводи.

Однак, для глибшого осмислення природи поняття згідно учення Арістотеля, слід звернутися до його учення про категорії. Читаючи “Категорії” Арістотеля, терміни “категорії” можна звести до розуміння значення поняття, оскільки, з однієї сторони, категорії виступають вищими родами значень слів, а з іншої – вищими родами визначення буття. Під поняттями Арістотель розумів думку про суть буття предметів. Категорії самі по собі не можуть виступати принципами чи родами понять, а можуть бути лише родами значень слів і родами буття. Якщо б під поняттями розумілись значення слів, то категорії могли б називатись вищими родами понять.

Про категорії як про роди значень слів Арістотель пише в IV главі “Категорій”, де розрізняв 10 таких родів: “Із слів, що висловлюються без будь-якого зв’язку, кожне слово означає або сутність, або кількість, або якість, або відношення, або місце, або час, або розташування, або володіння, або дію, або страждання. Сутністю являється, наприклад, людина, кінь; кількість, – наприклад, в два лікті, в три лікті; якість, – наприклад, біле; відношення, – наприклад, подвійне, частинне, більше; де, – наприклад, в Нікеї, на площі; коли, – наприклад, вчора, минулого року; розташування, – наприклад, лежить, сидить; володіння, – наприклад, озброєння; дія, – наприклад, ріже, пече; страждання, – наприклад, його ріжуть, обпікають” [1,65].

Категорії Арістотеля самі по собі не можуть вважатися поняттями або родами понять, а можуть бути лише родами значень слів і родами буття. Для Арістотеля не існує понять самих по собі, які б мислились окремо від існуючих предметів. Кожне поняття є поняттям якогось предмету, і мислимо про предмет стає поняття лише тоді, якщо через нього предмет визначається, або ж якщо в ньому розкривається суть буття предмету. Якщо ж мислимо про предмет не містить визначення предмету, якщо в ньому не розкривається суть буття предмету, то якою б загальністю це мислимо не було, воно не може вважатися поняттям предмета. Наприклад, є судження: “Людина – біла” поняття “біла” означає тільки якість людини. Відповідно, в цьому судженні термін “біла” не виражає поняття. В своїх “Категоріях” Арістотель зазначає, що термін “біла” означає ім’я ($\omicron\nu\omicron\mu\alpha$), а не поняття ($\omicron\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$) [1,71]. І навпаки, у висловлюванні про конкретну людину, що вона є людина, термін “людина” містить визначення предмету думки і тим самим його поняття. Тут, як вважає філософ, “людина” вживається в значенні не тільки як ім’я, але і як поняття.

Таким чином, та чи інша ноєма (зміст думки) може бути поняттям або частиною поняття в залежності від того, як вона співвідноситься з предметом думки. Ноєма може стати поняттям лише в якості розкриття суті предмета думки, а не в якості того, що Арістотель називав визначенням.

Говорячи про висловлювання, Арістотель виходить на предикабілії. Прикладом визначення може бути судження: "Людина є жива істота, наділена розумом"; прикладом власного виступає судження: "Людина володіє здатністю вивчати риторику"; прикладом роду є, наприклад, такі судження: "Людина є живою істотою", "Тварина не наділена здатністю абстрактного мислення" тощо; до випадкового висловлювання може належати предикабілія: "Людина сидить", "Птахи літають" та інші. Причому Арістотель наголошує на тому, що визначення повинно бути чітким і повноцінним, тобто недопустимими вважаються двозначність, метафоричність, нечіткість, невизначеність, вживання чогось зайвого.

Відношення роду, виду, відмінностей між ними Арістотель досліджує в "Топіці". Рід належить виду і тим одиничним предметам, які належать роду, проте види, підвиди та одиничні предмети не належать роду. Саме ж поняття (λογος) виду утворюється з вищоутворюючих відмінностей роду.

Поняття як думка, яка відповідає на питання, що саме є щось, яка розкриває суть буття, є не що інше, як вид судження, яке називається *визначенням*.

Для Арістотеля поняття є річчю про *належне*, тобто висловлюванням про предмет думки того, що об'єктивно йому властиво, тобто як те, що робить предмет саме таким, а не іншим. Відповідність чи невідповідність поняття об'єктивно визначаючому началу і визначає поняття предмета істинним або хибним.

Визначаючою основою предмета, згідно Арістотеля, є його форма, тобто те, що існує не лише в певному часі і в певному місці, але в будь-якому часі і в будь-якому місці, тобто всюди і набуває характеру загальності або характеру формальної причини (causaformalis). Це загальне в Арістотеля називається або сутністю предмета, або суттю його буття, котра властива лише певному виду предмета (і, як уже відзначалось, може бути суттю буття як сутності, так і інших категоріальних визначеностей, наприклад, суттю "чорного", "білого" тощо).

Загальні сутності предметів, які існують в поняттях, називаються Арістотелем другими сутностями, одиничні ж предмети філософ називає першими сутностями. Перші сутності називаються так, мабуть, тому що з одиничних речей починається пізнання і тільки через одиничне пізнається загальне.

У своїх "Категоріях" Арістотель зазначає, що загальні визначаючі начала (другі сутності) та одиничні речі (перші сутності) відрізняються один від одного тим, що як другі сутності про друге, так і друге про другі сутності можуть виступати в якості знання, яке б відповідало на питання "що саме є"

щось. Наприклад, коли поняття "людина" виступає в якості виду, то мова йде про окрему людину, в якості ж роду поняття "людина" виступає як "жива істота".

Перші сутності, тобто одиничні речі, можуть виступати присудками. Однак в "Категоріях" та в "Метафізиці" Арістотель наголошує на тому, що існування других сутностей без перших є неможливим. "Якщо б не існувало перших сутностей, то не могло б існувати і нічого іншого" [7, 298].

У "Метафізиці" Арістотель пише так: "Оскільки це різні сутності – складові ціле і поняття (λογος)-(я хочу сказати, що в одних випадках сутність – це поняття, об'єднане з матерією, а в інших – поняття взагалі), тому сутності, про яких говориться в першому значенні, піддаються знищенню (і відновленню також), а у відношенні поняття, його не буває – в тому значенні, щоб воно (поняття) могло зруйнуватись (і виникнення тут теж немає – виникає не буття домом, але (буття) – визначеним домом); навпаки, такі сутності існують і не існують без виникнення і знищення, бо ж доведено, що ніщо з них не створює чогось нового. А для чуттєво сприймаючих одиничних сутностей не існує ні визначення, ні доведення того, що вони наділені матерією, природа якої така, що вона може і бути, і не бути, внаслідок чого всі окремі речі, які належать сюди, піддаються знищенню [7,287].

Звідси випливає наступне: поняття, згідно учення Арістотеля, маючи форму речі, логічно виступає особливим видом визначення, а онтологічно поняття виступає загальним визначаючим началом одиничних речей, є невіддільним від них.

Другі сутності Арістотель поділяє на види і роди. Вид (εἶδος) – це сутність, яка виражається про багато одиничних речей. Наприклад, "людина" – окремі люди. Рід (γένος) – це сутність, що виражається про багато одиничних речей, які розрізняються за видами. Наприклад, висловлювання "жива істота" стосується людей, тварин тощо. Причому вид утворюється з допомогою приєднання до роду нової визначеності, яка називається вищоутворюючою відмінністю (εἰδποιοσδίαφορα), оскільки вона створює вид (εἶδοςτοιει). Про це йде мова в VI книзі "Топіки". А в "Категоріях" Арістотель пише наступне: "... із других сутностей вид більшою мірою є сутність, аніж рід, бо він ближче до першої сутності" [1, 72].

Роди і види, відрізняючись один від другого як сутності, і з яких одна може впливати з іншої, створюють ряд "неділимих" сутностей (τῶνατοιων), причому одна і та ж сутність у відношенні до другої сутності, буде видом, а у відношенні до третьої – родом.

Роди і види мають безпосереднє відношення до поняття. Адже ж логічно рід і вищоутворюючі відмінності являються складовими частинами поняття, причому рід характеризується як перша складова частина в поняттях, що вказує на визначення суті речі. Причому арістотелівська вищоутворююча відмінність має відношення до того, що в сучасній

логіці називається визначенням або дефініцією поняття і трактується як логічна операція, яка розкриває зміст поняття або встановлює значення терміну.

З допомогою визначення понять ми вказуємо на сутність відтворюючих в понятті предметів, розкриваємо зміст понять і тим же розрізняємо одні предмети від інших. Так, наприклад, даючи визначення поняттю “трапеція”, ми відрізняємо її від інших чотирикутників (ромб, прямокутник тощо). У математиці визначення трапеції виглядає наступним чином: “Трапеція – це чотирикутник, у якого дві сторони паралельні, а дві інші – не паралельні”.

Сучасна наука, крім формально-логічних вимог щодо визначення понять, враховує і певні методологічні вимоги до їх визначень. При цьому на першому місці ставляться чіткість та ясність понять, недопускається їх невизначеність, розмитість тощо. Саме методологічні вимоги до визначення понять сприяють більш чіткому їхньому формулюванню.

Чіткість понять, вірне розкриття їхнього змісту та об'єму відіграють важливу роль не лише в науковій термінології, але й для формулювання суджень в буденній мові.

Висновки. Визначна роль визначень понять в науці пов'язана з тим, що визначення, котрі виражають наші знання про предмети навколишньої дійсності, являються істотним моментом у пізнанні світу. В кожній науці всім основним поняттям даються визначення, на яких базуються дослідження тієї чи іншої науки.

Логічне учення Арістотеля про поняття взаємопереплетене з онтологією та позбавлене методологічної основи, яка в часи античності була невідомою. Однак вироблення того чи іншого поняття завжди є певним кроком вперед у пізнанні довколишнього світу, основою у розвитку науки.

Список використаної літератури

1. Аристотель. Категории/ Аристотель. – М.: Мысль, 1978. – Т.2. – 56-91с.
2. Аристотель. Об истолковании / Аристотель. – М.: Мысль, 1978. – Т.2. – 91-117с.
3. Аристотель. Первая Аналитика / Аристотель. – М.: Мысль, 1978. – Т.2. – 117-255с.
4. Аристотель. Вторая Аналитика/ Аристотель. – М.: Мысль, 1978. – Т.2. – 255-347с.
5. Аристотель. Топика/ Аристотель.– М.: Мысль, 1978. – Т.2. – 347-506с.